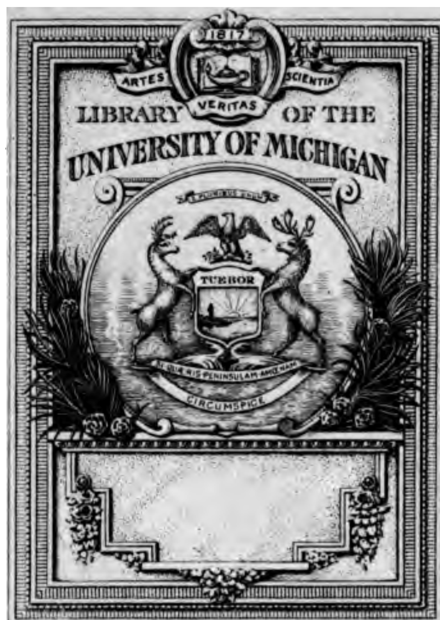
Eckarti : Linguae Brasilicae

1817
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
SI QUÆRIS PENINSULAM AMŒNAM
CIRCUMSPICE

ANSELMI ECKARTI

SPECIMEN

LINGUAE BRASILICAE

VULGARIS.

EDITIONEM SEPARATAM ALIAS IMMUTATAM

CURAVIT

JULIUS PLATZMANN.

LIPSIAE
IN AEDIBUS B. G. TEUBNERI.
MDCCCXC.

LIPSIAE: TYPIS B. G. TEUBNERI.

Specimen
Linguae Braſilicae vulgaris.

Praemittitur, quarumdum litterarum Braſilico in idiomate pronuntiatio.

C pronunciatur, utí apud Germanos *Z. X* ſicut *Sch. Y* velut *U* gallicum, et aliquantò acutiùs. Tonus *J* ſolo auditu diſci poteſt; rectè enim effertur, ac formatur, linguâ fortiter feriendo dentes, ac ſi praecedentem, adjunctam ſibi haberet conſonantem *t*. Vocales, virgulam ſibi impositam habentes, id ã exprimuntur medio quodam ſono inter *an* et *ahn*, ita, ut *n* vix percipiatur. Porrò *gua, gue, guo, guy* pronuntianda ſunt ut *gvva, gvve, gvvo, gvvy*. *Nde* ſolitarium, vel in dictionis principio poſitum, quaſi *ende*, ſed aliquantulum per nares exprimitur, ita ut

ut *e* vix audiatur. Paucis hiſce præmiſſis, propoſitas ad formulas progredior.

1. Unus, *ojepé*, duo, *mocõi*, tres, *moçapyr*. Non plùs ultrà Braſili hodie numerant; legi nihilominùs 1754 *Abacaxienſi* noſtra in Miſſione ad fluvium *Madeira* in America, numerum quartum, ſive *quatuor* per *monherondye* expreſſum: grammatica fuit Braſilica, eaque antiquiſſima, auctore Ven. P. *Joſepho Anchieta*, anno 1597. 9 Junii *Retiriba* in Braſilia defuncto, Thaumaturgo, et Apoſtolo gentis illius, quam totis 44 annis indefeſſus excoluit. Reperi eadem in grammatica etiam *quinque*, *ambó*: ſed uterque hic numerus modo jam exolevit. Numeros igitur reliquos à Luſitanis mutuos accipiunt, videlicet, quatuor, *quatro*, quinque, *cinco*, ſex, *ſeis*, ſeptem *ſete*, octo *oito*, novem *nove*, decem *dez*, undecim *onze*, duodecim *doze*, tredecim, *treze*, quatuordecim *quatorze*, quindecim *quinze*, ſexdecim *dezaſeis*, ſeptendecim *dezaſete*, octodecim *dezoito*, novendecim *dezanove*, viginti, *vinte*, viginti unus vinte *ojepé cembyra*, id eſt, *unus inſuper*, viginti duo, vinte *mocõi cembyra*, triginta, *trinta*, quadraginta, *quarenta*, quinquaginta, *cincoonta*, ſexaginta, *ſeſſenta*, ſeptuaginta *ſetenta*, ſeptuaginta unus, *ſetenta ojepé cembyra*, ſeptuaginta duo, *ſetenta mocõi cembyra*, octoginta *oitenta*, nonaginta, *noventa*,

noventa, nonaginta novem, *noventa nove*, centum, *ojepé papaçába*, quod idem eſt, ac dicere: *una numeratio*; ducenti, *mocõi papaçàba*, mille, *dez papaçàba*.

Interim quibuſdam in numeris exprimendis utuntur Braſili circumlocutione, et voce, et ſigno loquentes: ſic ad enuntiandum *quinque*, oſtendunt manum, dicendo: *ojepé xé pó*, hoc eſt, *ſemel mea manus*, ſive *quinque digiti*: ad ſignificandum *decem*, ambas exhibent manus, *xé pó*, aut *meae manus*: Pro *viginti*, adhibent inſuper pedes: *xé pó, xé py*, vel *meæ manus, mei pedes*. Ad exprimendum *tredecim*, ita circumloquuntur: *xé pó, moçapyr cembyra*, ſive, *meæ manus, tria inſuper*. Hâc ipſa in Miſſione *Abacaxis* (de qua ſuprà) cum piſcatores frequentiſſimè, diebus præsertim Sabbati e lacu, vulgo *lago de Sampayo*, afferrent teſtudines, tantæ magnitudinis, ut ex una perſonæ decem ad ſatietatem prandium ſibi parare poſſint, e piſcatoribus ubi quærebatur, quot eſſent teſtudines? *Cocecói Raï*! h. e. *Ecce Pater!* repoſuerunt, bacillum ei porrigentes oblongum, (hoc *talca* etiam appellatur) cui tot inciderunt crenas (Schnitte am Kerbholz) quot *jurás* (*jurarà* Braſilicè teſtudo) attulerant. Inciſuram autem decimam ſemper reddiderunt majorem: Et ſic denas duntaxat recenſendo crenas, teſtudi-

teſtudinum numerus jam ſciebatur: tulerunt vero plerumque unâ pro hebdomade quadraginta, et plures.

2. Deus non moritur, *Tupã nomanói.* Genuinus hic loquendi modus eſt in Braſilia juxta dialectum nationis *Toupinambous.* At Paraënſibus in Miſſionibus, ubi idioma jam eſt aliquanto corruptum, ita diunt: Deus, *Tupã*, ſive *Tupána*, non *nitiú*, moritur *omanó*. Homo non diu vivit, *Abà*[1] *noicotebéi*[2] *ceyi*[3] *acajú*[4], i. e. homo[1] non vivit[2] multó[3] tempore[4], aut multis[3] annis[4]. *Acajú* fructus eſt Americanus, et quandam pomorum noſtrorum, quæ oblongiora ſunt, referens ſimilitudinem, coronatum quaſi verticem geſtat: fructus hic cùm ſemel tantùm quotannis ad maturitatem deveniat, ab illo Braſili *annum* ſuum appellant; quare dicunt: duo anni, *mocóĩ acajú*, tres anni, *mocapyr acajú.* Fructus reliqui multò citiùs matureſcunt: ſic milium Aſiaticum (türkiſcher Weizen) Braſilicè *abati*, tres intra menſes jam eſt maturum.

3. Mater

3. Mater[1] oſculatur[2] liberos[3] ſuos[4], *Cy*[1] *ocetobá*[2]-*pepytér* *o*[4]-*membyra*[3]. *O* ſignificat hîc *ſuos*, *membyra*, liberos. Mater et filios, et filias ſemper nominat *xé membyra*, quaſi *meus fructus ventris*. Habet[1] multum[2] lactis[3] in[4] uberibus[5], *oguerecó*[1] *ceyi*[2] *cam*[3]-*by opotiá*[5] *pupé*[4]. Habeo, *arecó*, habes, *erercó*, habet *oguerecò*, *ly gue* euphoniæ cauſâ additur: non autem in omnium verborum perſona tertia: dicitur enim: *açó* eo, *ereçó* is, *oçó* it, non vero *ogueçó*. *O-potiá pupé*: Braſilica eſt hæc conſtructio: *O* ſuis, *potiá* uberibus, *pupé*, in. Carent Braſili præpoſitionibus, quæ ſemper poſtponuntur. Ipſius[1] maritus[2] amat[3] ipſam[4], *Iména*[1] *o*[2] *çau*[4]*çúbi*[3]. Litera prima *I* denotat vocem *Ipſius*.

4. Hæc femina erat gravida, *Có cunhã acoéme ipuruá*. *Cunhã moacára* nuncupatur *matrona*, ſeu *nobilis foemina*. Ante[1] hos[2] ſex[3] dies[4] peperit[5] filium[6], *Mocóĩ*[3] *moçapyr*[3] *ára*[4] *janondé*[1] *oimboár*[5] *cunumĩ*[6]. Juxta conſtructionem hæ voces ſic leguntur: Bis tres dies ante peperit filium. Adhuc[1] ægrotat[2],

Imbaé

Imbaé-acy coyr. Filia ejus juxta eam ſedet, et flet. *I-membyra ogoapayc i-pyri, ojaceõ oicóbé.* Explicatio eſt: Ejus-fructus ventris ſedet eam-juxta flens eſtque.

5. Infans non vult mammam ſugere, *Pitanga no camby potári.* Ad finem hujus vocabuli *pitánga,* ſi additur *I,* ſcilicet *pitangaí,* tunc infantulus intelligitur. Plerumque litera *I* finalis ſubſtantivis in vocibus, rem ſignificat minorem. Sic fructus, qui vocatur *pacóba,* addendo *I,* minor fructûs hujus ſpecies ſignificatur.

6. Hæc puella nondum poteſt incedere. *Có cunhataĩ dcí oguatábo catúi.* Ad exprimendam vocem *deambulat,* dicunt: *oguatáguatábo,* quaſi huc et illuc incedit. Vox hæc *catú,* bene, eſt maximè uſitata: v. g. *ndé catú üán?* tu vales adhuc? *catúeté,* valde bene. *Cobé catú,* Luſitanice, muitas graças &c. Ante annum, et duos menſes nata eſt; Oar ojepé acaju, mocóĩ jacybé janondé;

Braſili-

Braſilica vocum hæc est conſtructio: *Nata eſt unum annum, duos menſesque ante.*

7. Hi[1] quatuor[2] pueri[3] omnes bene[4] valent,[5] *Có*[1] *quatro*[2] *cunumĩ*[3] *oicobé*[5] *catú*[4]. Primus currit, ſecundus ſalit, tertius canit, quartus ridet; *ypyçába onhendá, mocóĩçába ojeroky, mocapyrçaba oçaàng, quatroçaba opucai*. Per numerum, quem cardinalem dicimus, explicant quoque Braſili tres hebdomadis dies. Sic dies dominica, *Mutuú*; dies lunæ, *morobakyypyçába ára,* ſive, laboris prima dies; Dies Martis, *morobakymocóĩçaba ára,* laboris ſecunda dies; Dies Mercurii *morobakymoçapyrçàba* ára, laboris tertia dies; Dies Iovis, *coópába ára,* carnem finiens dies; Dies Veneris, *pirá ara,* piscis Dies; Dies Sabbati, *Sabarù*. Dies Paſchatis vocatur *Mutuíuçú,* h. e. quies magna, ſeu a laboribus requies.

8. Hic vir est caecus; *có apyába tcçaeyma.* Vox hæc eſt compoſita à *tcçá,* oculus, et particula

nega-

negativa *eyma*, ſive oculis ſine, aut oculis captus. Pari modo aſſerunt: Hæc hydria eſt plena, *có camutí ipóra;* eſt vacua, *ipore*yma. Uxor ejus eſt ſurda: *Cembirecó cendupareyma*. *Cembirecó* juxta interpretationem, eſt *propria res*: hinc maritus vocat conjugem ſuam, *rem ad ſe pertinentem*. *Accndub*, h. e. *audio*: unde *erecendùbtäé?* audiſtí-ne? *taé* ſignum eſt interrogationis. Non audit[1] nos[2] loqui[3]; *Nocendùbi*[1] *oré*[2] *nheénga*[3], i. e. Non audit noſtrum ſermonem.

9. Frater tuus ſternutat; *Ndé rykyyra*, frater tuus, natu maximus; *Ndé rybyra*, frater tuus natu minor; *Ndé rybykyra*, natu minimus, ſi ad marem fiat ſermo: ſi vero ad feminam, dicitur: *Ndé kybyra*, generaliter, vel ſi de fratrum omnium minimo, *ndé kybykyra*, STERNUTAT vox non occurrit, cujùs loco poſui, DELIQUIUM PATITUR, *omanómanó*, h. e. quaſi moriens moritur. Soror[1] tua[2] dormit[3]; *okér*[3] *ndé*[2] *rendyra*[1]; ſi ad marem; ſi autem ad feminam

nam ſermo ſit; *ndé rykera*, ſcilicet natu major; vel *ndé pykyyra*, ſoror natu minor. Pater veſter vigilat; *Pé rubá okéreyma*; ſive, non dormit, ab *akér*, dormio, et *eyma*, voce negatoriâ; *Pé* veſter. Edit et bibit parum; *oú, ocaúbé mirĩ*: oú ab *aù*, edo: unde edo farinam, *aú oí*; voces duae, nonniſi é vocalibus conſtantes.

10. Naſus eſt in medio faciei. *Tĩ tobá pytéripe recóu*. Conſtructio eſt: Naſus faciei medio in eſt. *Pytéra* ſignificat *medium*; habens adjunctam praepoſitionem *pe*, in, ſeu potiùs poſtpoſitionem; *a* mutatur in *i*.

11. Habemus duos pedes, et utraque manu quinos digitos. *Jarecó mocoĩ py*, ſive *pyrungába, ojepé pópé cinco poã amó pópé bé*. Hoc paradigma ità conſtruitur: Habemus duos pedes, unâ manu in quinque digitos, aliâ manu in et, ſive etiam.

12 In[1] capite[2] naſcuntur[3] capilli[4]. *Ava*[4] *oár*[3] *acánga*[2]*pé*[1], h. e. capilli naſcuntur capite in. Braſilis villus ad mentum, ſiue barba, non creſcit. Braſilus barbatus rara avis eſt Americanis iſtis in terris.

13. Lingua[1] et[2] dentes[3] ſunt[4] in[5] ore[6]; *Apecũ*[1], *tánha*[3]*bé*[2] *jurú*[6]*pé*[5] *recóu*[4]. Explanatio eſt: Lingua, dentes-et ore-in ſunt. *Ejus dentes* explicant per *çánha*, quae vox voci germanicae *zahn* quaſi reſpondet.

14. Dextrum[1] brachium[2] robuſtius[3] eſt[4] ſiniſtro[5]; *Ecatuába*[1] *ipyatã*[2] *gatú*[5] *açú*[3] *cocé*[3]. Interpretatio eſt: Dextrum brachium, ſiniſtrum robuſtum ſupra; ſcilicet ſupra ſiniſtrum eſt robuſtum. Braſili carent comparativo; quapropter utuntur praepoſitione *çocé*, ſupra, aut ultra: uſurpant quoque adverbium *pyry*, magis.

15. Pilus[1] eſt[2] longus[3], et tenuis; *Avá*[1] *pucú*[3] *cewú*[2]. TENUIS vox non occurrit, cujus loco poſui, MOLLIS, *membécabé*. Voces ſunt collo-

catæ

catæ: Pilus longus eſt, mollis et. Braſili cum cognomina plerumque nulla habeant, addi ſolent eorum nominibus ejusmodi epitheta; v. g. Franciſcus longus, *Pachicú pucú*: Petrus magnus, *Però goaçú*: *Paulus* mollis, *Paurú membéca.* Sanguis[1] eſt[2] ruber[3]; **Fuguy*[1] *ipirángamo*[2] *cevvú*[3], h. e. ruber eſt. *Pirànga*, *porángabé*, i. e. Ruber, formoſusque. Oſſa dura ſunt, ſicut lapis; *Cánga antã cecoú itá jabe*; ſecundùm conſtructionem: oſſa dura ſunt, lapis ſicut. *A cánga* derivatur *cangoéra*, Sceleton, aut oſſea compago.

16. Piſcis habet oculos, non verò aures; *Pirà oguerecó teçà, doguerecóinhe nambí;* unde *nambipóra*, inauris. Prima, quam incolui, Miſſio appellabatur *Piraguyrî*, vox deducta quaſi à *pirà*, piſcis, et *guyrà*, avis.

17. Haec[1] avis[2] tardè[3] volat[4]. *Có*[1] *guyrà*[2] *oibebé*[4] *megué*[3], aut *bégue*. *Aibebé*, volo; unde *caraibebé*, Angelus, a *caraiba*, res ſacrata, et *aibebé*, uolo, quia inſtructus alis Angelus depingitur. In[1] terra[2] re-[3]

ſidet,

* Intellige nempe *Tuguy ipirángamo cecoú* et sic in aliis locis. Itaque circumspicias legens. Nota editoris.

ſidet, *yby*[2] *pupé*[1] *ogoapyc*[3]. Ab hac voce *Agoapyc*, ſedeo, deducitur *apycabá*, ſcamnum. Aqua braſilice dicitur *y*, terra, *yby*, aër, ſeu potiùs ventus, *ybytú*. Pennae alarum ſunt nigrae, roſtrum acutum, et cauda breuis. *Non occurrunt vocabula, ſaltem ad efficiendum ſenſum completum.* In[1] nido[2] ejus[3] ſunt[4] ova[5] alba[6]; *çóca*[2]*pé*[1] *çupià*[5] *tinga*[6] *cecoú*[4], h. e. Ejus domo in (nidus enim avium domicilium eſt) ova alba ſunt. *Domus* dicitur óca; at *ejus domus*, tunc dici debet çóca; *Petri* autem *domus*, aut *mea domus*, *Peróró a*, *xéróca*, tum littera *r* additur. Sic et *templum*, *Tupãóca*, ſive clarius *Tupàna róca*, *Dei domus*. Eodem conſtruitur modo vox *çupia*, *ovum;* ſi enim dicam, *gallinae ovum*, dicendum eſt, *çapucàya rupià*; littera *ç* in *r* mutatur.

18. Folia arboris ſunt viridia, rami ſunt craſſi. *Pro hac pariter conſtructione voces omnes non occurrunt.* Braſili loco *arboris* (vocis enim hujus propria expreſſio deeſt) uſurpant *lignum*, uti et frequentiſſimè Hebraei: *Et erit tanquam*

lignum

lignum, quod plantatum eſt &c. Pſal 1. ℣. 3. Aliud pono exemplum: Suſpende[1], puer[2], rete[3] meum[4] ex[5] arbore[6], *cjurào*[1], *cunumĩ*[2], *xé*[4] *kyçába*[3] *ybyrá*[6] *pupé*[5]; voces ultimae ſic ſunt collocatae, meum rete arbore ex.

19. Ignis ardet. Videmus fumum, flammam, et prunam. *Tatá ocái. Jacepiàc tatatínga*: loco vocum *flamma* et *pruna*, quae non occurrunt, addidi ſequentes: porcinam, cervinamque carnem aſſam, *tajaçú, çuaçúbé röó mixira*, *h. e.* porci, cerviqúe carnem aſſam: *çoó*, caro. *Amixir*, aſſo.

20. Unda[1] in[2] fluvio[3] rapidè[4] fluit[5]; *y*[1] *paraná*[3]*-mé*[2] *ocyryk*[5] *coriteĩ*[4]; ſive, unda fluvio in fluit rapidè. *Oçó paranámé*, ivit ad fluvium, h. e. ivit piſcaturus; nota eſt loquendi methodus apud Braſilos. *Me* hîc ponitur loco *pé* ob euphoniam.

21. Luna[1] major[2] eſt[3], quam[4] Stella[5], et[6] minor[7], quàm[8] Sol[9]; *Iacy*[1] *ituraçú*[2] *jacytatá*[5] *çocé*[2], *coaracy*[9] *guaçùreme*[7] *jacy çocé*[7]: ſive, Luna magna Stellam

ſu-

ſupra, Sol magnus quoque lunam ſupra. Duae hae voces, *Jacy* et *coaracy* Braſilico in ſermone optimè explicantur: *Iacy*, luna, deriuatur à *Já* et *cy*, *Já* fructus et *cy* mater; quaſi fructuum mater: Et *coaracy*, Sol, deducitur à *có* hic, ab *ára* dies, et à *cy* mater, quaſi hujus diei mater. Item parvus Braſilicè *mirí*, et *pyry* magis; hinc et dici poteſt *miri pyry*, ſeu parvus magis, ſive minor.

22. Heri veſperi pluit; *coecé carúkeme amána okyr*, ſeu pluvia decidit: *amana* pluvia; unde et hiems in Braſilia appellatur *amána ára*, h. e. *pluviae dies*, ſive tempus, quia uno alteróve per annum menſe frequentior eſt pluuia. *Coecé* heri, *amó coecé*, nudius tertius. Hodie mane vidi arcum coeleſtem; *coyr jeibeté acepiác amána berába*, h. e. vidi pluviam coruſcantem. Luſitanis *arcus coeleſtis* eſt *arco de velha*; unde et Braſilice jam legi: *guaimi ybyráapára*, ſive vetulae lignum curvum. *Aberáb* ſcintillo; hinc

et

